

O przywództwie polonijnym w rzeczywistości globalizacji świata

Rozwój życia polonijnego ujawnia prawidłowość, że jego kształt instytucjonalny oraz aktywność publiczna w istotnym stopniu są generowane przez jednostki przywódcze¹. Są one animatorami rozwoju form organizacyjnych, różnych przejawów aktywności kulturowo-cywilizacyjnej, a w tym zwłaszcza działalności społeczno-kulturalnej, promocji polonijnej działalności w miejscach osiedlenia oraz w łaździe globalnym. Cieszą się one zwykle akceptacją swych środowisk; istotny wpływ ma też w tym względzie ich pozycja zawodowa i społeczna, kwalifikacje (zwłaszcza intelektualne), przedsiębiorczość, dyspozycje charyzmatyczne, odwaga w podejmowaniu decyzji. Autorytet kształtuje się zwykle w sferze nieformalnych stosunków społecznych, a przede wszystkim w rzeczywistości powiązań rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich.

Przywódcy życia polonijnego są społecznością dość zaznaczającą się w łaździe disporalnym; skupiska Polaków istnieją na całym globie; szacuje się je ogółem na ok. 12–25 mln osób (rozpiętość ta wynika ze zmienności w samookreślaniu się narodowo-etnicznym)². Jest to społeczność przywiązująca dużą wagę do ładu organizacyjnego; ujawnia duże zainteresowanie przynależnością do różnych struktur instytucjonalnych; tworzy struktury *stricte* integrujące społeczność polonijną, jak i różne organizacje obejmujące aktywność profesjonalną, hobbystyczną. Rzeczywistość ta szczególnie ujawnia się w dużych skupiskach Polaków.

Współcześnie w warunkach jednocześnie ujawniających się procesów unifikujących i dywersyfikujących życie społeczne, a w tym rzeczywistość kształtującego się globalnego społeczeństwa obywatelskiego zauważa się wśród przywódców życia polonijnego kształtowanie się dwóch charakterystycznych modeli, tj. 1) lidera zorientowanego na pielęgnowanie tradycji i dziedzictwa kulturowego, 2) działacza otwartego na urzeczywistnianie wartości globalnych, uznającego odrębność dziedzictwa kulturowego za wyjątkową wartość różnorodności ładu cywilizacyjnego.

Celem niniejszej analizy poznawczej jest wskazanie zależności, że umacnianie się życia polonijnego oraz jego „obumieranie” w istotnym stopniu powodowane jest siłą aktywności jego przywódców. Ważna w tym względzie jest siła osobowości, którą w istotnym stopniu ugruntowują pochodzenie społeczne, wykształcenie, doświadczenie zawodowe i społeczna aktywność oraz oddanie pasjom społecznikowskim.

Zauważając, że siła osobowości oraz zaangażowanie społeczne przywódców (jednostek) w istotnym stopniu animuje struktury organizacyjne, budzi określone wartości, dążenia, aspiracje zarówno społeczno-kulturalne, jak i polityczne oraz ekonomiczne postrzega się, że ma

---

¹ Por. A. Chodubski, *Jednostka, naród, państwo*, w: *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Lublin 2002, s. 135–148.

² Por. A. Chodubski, *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych świata*, w: *Przemiany społeczne, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Toruń 1994, s. 83–103; A. Chodubski, *Polonia w warunkach integracji i unifikacji świata*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe” 2003, nr 1, s. 7–19.

ona zarówno konstruktywne znaczenie dla zbiorowości polonijnych, aczkolwiek postrzega się też jej destruktywne konsekwencje. Wskazuje się, że duże indywidualności są nierzadko sprawcami konfliktów polonijnych, ujawniania się interesów³.

Rola jednostek w kształtowaniu oblicza zbiorowości ludzkich ma swoją obudowę intelektualną, sięgającą czasu kształtowania się nowoczesnego narodu, m.in. filozof angielski Thomas Carlyle przekonywał: *Historia powszechna, historia tego, co człowiek dokonał na tym świecie, jest w rzeczywistości historią wielkich ludzi, którzy tu działają. Owi wielcy byli wodzami, rzeźbiarzami, wzorami, w szerokim rozumieniu twórcami tego wszystkiego, co pragnęła uczynić lub osiągnąć wielka masa ludzi. Wszystkiego, czego na świecie dokonano, jest w istocie zewnętrznym, materialnym rezultatem, praktyczną realizacją i spełnieniem myśli żyjących w tych wielkich ludziach zesłanych na świat. Słusznie można stwierdzić, że duszą całej historii powszechniej są dzieła tych wielkich ludzi*⁴.

W warunkach umacniania się systemów demokratycznych zauważa się, że preferowany jest model przywódcy ludzi „przeciętnych”, jako że demokracja nie sprzyja pojawianiu się wielkich przywódców, wybitnych mistrzów duchowego i społecznego życia⁵. W rzeczywistości tej nierzadko wybitne jednostki są „wyłączane” z aktywnego uczestnictwa w przewodzeniu społecznym. Odbywa się to nierzadko w sposób drastyczny, przez system zniesławienia, pomówienia, szantażu.

W demokratycznym ładzie organizacyjnym przywódcami zostają nierzadko osoby „przypadkowe”; w ogóle w przypadkowym splocie okoliczności ujawniają się w życiu publicznym; często klimat emocjonalności, sprzecznych interesów powoduje, że powierza się im ważne funkcje życia społecznego; zjawisko to określa się mianem *Zeitgeistu* (niem. *Zeit* – czas, *Geist* – duch). Jednostki uzyskujące władzę w okolicznościach „ducha czasu” ujawniają zwykle w praktyce cechy autorytarne, ekstremalne; sprawując władzę kreują często swoisty kult własnych zasług, co urzeczywistniają przez wprowadzenie różnych symboli, np. upowszechniają znaki i emblematy z podobiznami, imię swoje nadają instytucjom, a w dłuższym czasie działalności ujawniają nierzadko znamiona patologii społecznej⁶.

W modelowym ujęciu o przywództwie jednostek decydują przede wszystkim cechy psychospołeczne, m.in. 1) siła osobowości rozumiana jako zaufanie do siebie, poczucie własnej kompetencji i dużych możliwości działania prospołecznego; 2) dyspozycyjność – zdolność do czynnego uczestnictwa w różnych sytuacjach i wyzwaniach społecznych, zdolność do odgrywania nowych ról społecznych i politycznych, łatwa identyfikacja z nową rzeczywistością ładu organizacyjnego, projekcja „obcego” doświadczenia dla swych doraźnych korzyści, zaś „swojego” innym ludziom; 3) wybiórcza identyfikacja z osiągnięciami życiowymi, mająca na celu przyniesienie sławy, prestiżu bądź oddalenie zjawisk i cech negatywnych w danym czasie; 4) ekstrawertyzm – ujawnienie powierzchowne swych możliwości, zawieranie krótkotrwałych porozumień, kontaktów, ujawnianie postaw zabawowych, nieprzywiązywanie istotnej wagi do rzeczywistych złożoności życia społecznego, a w tym organizacyjnego; 5) ekstremizm – odznaczanie się silnymi napięciami psychicznymi, nierzadko agresją, w działaniu

³ Por. A. Chodubski, *O konfliktach i ich przezwyciężaniu w życiu polonijnym XX wieku*, w: *Oblicza i koncepcje rozwiązywania konfliktów w polskiej myśli politycznej XX wieku*, red. A. Wojtas, M. Strzelecki, Bydgoszcz 2000, s. 369–385; A. Chodubski, *Cywilizacyjna interpretacja konfliktów społeczno-politycznych*, w: *Konflikty społeczno-polityczne w III Rzeczypospolitej*, red. A. Wojtas, M. Strzelecki, Warszawa 2001, s. 9–20.

⁴ Cyt. za: R. Bierzanek, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Warszawa 1980, s. 98.

⁵ M. Król, *Słownik demokracji*, Kraków 1989, s. 93.

⁶ Por. A. Chodubski, *Neurastenicy i władza w dziejach cywilizacji*, w: *Przywództwo polityczne*, red. T. Bodio, Warszawa 2001, s. 320–340.

nieliczenie się z interesem ogółu a preferowanie własnych celów i dążeń; ujawnianie skrajnych poglądów, radykalizmu, odwoływanie się do ostatecznych środków, aprobaty siłowych rozwiązań⁷.

W warunkach współczesnych przemian globalnych lansuje się model partycypatywności jednostki; oczekuje się od niej bezpośredniego rozwiązywania ujawniających się problemów, usuwania barier w rozwoju kulturowo-cywilizacyjnym. Urzeczywistnianiu się partycypatywności służą ujawniające się tendencje rozwoju takie, jak indywidualizm, odmasowienie życia, alternatywność postaw, zachowań, aspiracji. Partycypatywność w istotnej mierze generowana jest przez poziom wykształcenia jednostki i społeczeństwa; im wyższy jest poziom wykształcenia jednostki, tym łatwiej przystosowuje się ona do zmieniającej się rzeczywistości informacyjnej, ujawnia większą otwartość na innowacyjność, wobec procesów globalizacyjnych daje wyraz identyfikacji ze społecznością światową. Istotną rolę w kształtowaniu tej wartości i postawy kulturowo-cywilizacyjnej spełniają rozwiązania prawne, a zwłaszcza dotyczące człowieka i obywatela.

Z punktu widzenia ładu polonijnego w rozwoju współczesnej cywilizacji zwraca uwagę duża ruchliwość przestrzena. Zwraca się uwagę, że migracje kształtują przedsiębiorczość, odwagę, decyzyjność, tolerancję wobec różnych systemów wartości, rozbudza aspiracje społeczne, kształtuje postawy kompromisów, porozumień, zastępuje filozofię panowania ideą współlistnienia i partnerstwa. Migracje sprzyjają też ujawnianiu się prospołecznych jednostek, potrafiących kreować się na liderów określonych zbiorowości; życie migracyjne jawi się nierzadko jednostkom jako „świat kolonizacji”, „świat prowadzenia eksperymentów”, „świat rozpoczynania własnej biografii od początku”. W tej rzeczywistości ujawnia się potrzeba funkcjonowania przewodników życia polonijnego; pierwszoplanowa rola przypada w tym względzie duszpasterzom; obok nich pojawiają się jednak jednostki ujawniające predyspozycje prospołeczne, które włączają się w nurt życia instytucjonalnego i dzielą się własnym doświadczeniem życia emigracyjnego z ludźmi poszukującymi w tym względzie wsparcia. W życiu migracyjnym Polacy powszechnie napotykać istotne bariery adaptacyjne oraz integracyjne⁸; rzeczywistość ta jest charakterystyczna zwłaszcza dla wychodźców w pierwszych miesiącach życia emigracyjnego; trudności adaptacyjne wynikają ze słabej znajomości języków obcych, a zwłaszcza kraju osiedlania, niskich kwalifikacji profesjonalnych umożliwiających podjęcie pracy zgodnych z aspiracjami, a też z poziomu cywilizacyjnego (umiejętności posługiwania się urządzeniami technicznymi w życiu bytowym oraz komunikacji społecznej). W tej sytuacji poszukują emigranci wsparcia w strukturach życia polonijnego; naprzeciw wielu ich oczekiwaniom wychodzą organizacje, a w tym zwłaszcza ich liderzy.

W tworzeniu się życia polonijnego liderzy przywiązują dużą wagę przede wszystkim do: 1) pielęgnowania języka kraju wychodźstwa, tj. polskiego; powszechnie orientują się na podtrzymanie go w komunikacji wewnątrzpolonijnej; 2) zachowywania pamięci o przestrzeni geograficzno-przyrodniczej przodków, która jawi się zwykle w wymiarze symbolicznym; nawiązuje się więzi z jednostkami (krewnymi) oraz instytucjami społeczno-kulturalnymi kraju wychodźstwa, a w tym zwłaszcza z przestrzeni lokalnej (miejsce pochodzenia, rozwoju imi-

⁷ Por. A. Chodubski, *Cywilizacyjne formy przywództwa*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, red. L. Rubisz, K. Zuba, Toruń 2004, s. 81–97.

⁸ Por. A. Chodubski, *O tożsamości polonijnej*, w: *Tożsamość kulturowa, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Toruń 1998, s. 9–24; A. Chodubski, *Contemporary Polish emigration: barriers and possibilities*, „Dialogue and Universalism” 2000, vol. IX, no. 1–2, s. 79–91.

grantów); rzeczywistość ta jest charakterystyczna dla środowisk polonijnych o rodowodzie wiejskim i małomiasteczkowym; 3) podtrzymywania zwyczajów i obrzędów, zwłaszcza związanych z porządkiem Kościoła rzymskokatolickiego; 4) utrwalania patriotycznej pamięci narodowej, co wyraża się w organizacji spotkań, apeli upamiętniających niektóre wydarzenia z dziejów narodu polskiego, m.in. konstytucji 3 Maja, odzyskania niepodległości (11 listopada); 5) przypominanie dziedzictwa kulturowego, a w tym zwłaszcza twórczości literackiej (poetów i pisarzy), artystycznej (malarskiej, muzycznej, filmowej), sportowej. Przywiązuje się w tym względzie dużą wagę do przestrzegania rytuałów, ceremonii, pielęgnowania emblematów i symboli (godła, odznak, sztandarów, znaków okolicznościowych, dewocjonaliów).

Złożoną kwestią jest definiowanie przynależności do zbiorowości polonijnej⁹. Przede wszystkim uznaje się, że o przynależności tej decyduje świadomość osób identyfikujących się z tą zbiorowością; w tej sytuacji obserwuje się nierzadko zmiany w opcjach narodowościowych i etnicznych, a też ujawnia się inne postrzeganie danych osób i grup ludzi przez działaczy, którzy znając rodowód, cechy konstruktywne dla zbiorowości narodowych i etnicznych dokonują innych klasyfikacji; najszerszy ogląd w tym względzie prezentują badacze zagadnień polonijnych. Dlatego dość różnicowane są szacunki liczebności świata polonijnego. Samoidentyfikacja ukazywana w oficjalnych spisach ludności ujawnia najmniejszą liczebność polonii; szacunki badaczy polonijnych, które formułowane są na bazie wielu wskaźników z zakresu ruchliwości przestrzennej, procesów adaptacyjno-integracyjno-asymilacyjnych, ujawniania się świadomości sytuacyjnej, tworzenia się rodzin „mieszanych” itp. są największe; działacze, liderzy życia polonijnego zwykle postrzegają tę społeczność jako aktywnych uczestników ładu diasporalnego oraz zbiorowość ujawniającą się okazjonalnie, nierzadko zachowującą poczucie przynależności do wspólnoty polskiej w wymiarze prywatności, oficjalnie zaś zwykle określają się jako przedstawiciele większościowego narodu kraju, w którym zamieszkują; zjawisko to jest charakterystyczne np. w USA, gdzie duża część Polaków oficjalnie wskazuje identyfikację narodową jako amerykańską, a w niektórych okolicznościach wskazuje na polski rodowód.

W identyfikacji narodowościowej istotny jest wiek jednostki; im jest ona młodsza, tym łatwiej dostosowuje się do rzeczywistości nowego miejsca osiedlania oraz w mniejszym stopniu zwraca uwagę na kwestie narodowościowe, co zwłaszcza staje się charakterystyczne w warunkach kształtowania się globalnego społeczeństwa obywatelskiego. Rzeczywistość ta jest często przedmiotem krytyki ze strony tradycyjnych liderów życia polonijnego; zauważa się, że postawa ta jest wielce niekorzystną tendencją rozwojową dla życia polonijnego, ujawnia się w ogóle dehumanizacja stosunków międzyludzkich, osłabienie kreatywności intelektualnej, co wyraża się w nieinteresowaniu się genezą zjawisk i procesów, niepostrzeganiu ich w oglądzie całościowym, pogłębionym rozpoznaniem a następuje umacnianie się powierzchowności, doraźności; w konsekwencji następuje degradacja rodzimej kultury a przyjmowanie obcych systemów kulturowych, norm, symboli, zwykle narzucanych przez media.

Władzie przywódczym obserwuje się wyraźny podział na osoby w podeszłym wieku i młode. Pierwsza grupa jest dominująca; są to zwykle ludzie o pasjach społecznikowskich,

---

⁹ Por. A. Chodubski, *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych w Europie*, w: *Polonia wobec integracji europejskiej*, red. J. Knopek, Bydgoszcz 2001, s. 7–21; A. Chodubski, *Emigracja jako zjawisko cywilizacyjne. Przykład Polonii*, w: *Emigracja. Europa. Polska*, red. W. J. Burszta, J. Serwański, Poznań 2003, s. 55–67; A. Chodubski, *Ewolucja tożsamości polonijnej w unifikującym się świecie*, w: *Historia i polityka. Studia i rozprawy dedykowane Profesorowi Adamowi Koseskiemu w 65 rocznicę urodzin*, Pułtusk 2004, s. 273–287.

w życiu emigracyjnym przebywają od długiego czasu, osiągnęli zadawalający poziom życia materialno-bytowego, legitymują się rodzinnymi tradycjami walk niepodległościowych. W działalności polonijnej orientują się na umacnianiu form wewnątrzinstytucjonalnych. Przywódcy „młodzi” są zwykle ludźmi legitymującymi się wyższym wykształceniem humanistycznym (historycy, politologowie, socjologowie, filolodzy, filozofowie), w życiu diasporalnym pozostają zwykle od lat 80-tych; niemało z nich identyfikuje się uczestnictwem w przemianach zwanych solidarnościami; są to ludzie napotykalący mniejsze bariery w życiu emigracyjnym, zwykle dobrze znający języki obce, a zwłaszcza język kraju osiedlenia; zawodowo pracują zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami, odnoszą zadawalające sukcesy profesjonalne; wykazują zainteresowanie najnowszymi trendami przemian kulturowo-cywilizacyjnych. Są to najczęściej przedstawiciele rodzin mieszanych; działalność polonijna jest dla nich potrzebą uznaniową, prospołeczną; w małych skupiskach Polaków są to przede wszystkim kobiety, które założyły tam rodziny mieszane; ich działalność ma charakter integracyjny, podtrzymujący wartość polskiej kultury, a w tym komunikację językową.

Specyfika przywództwa ujawniła się w ostatnich latach w rzeczywistości krajów b. Związku Radzieckiego¹⁰. Po upadku tej struktury politycznej ujawnił się bogaty nurt rozwoju życia polonijnego. W większych ośrodkach, aglomeracjach miejskich powstawały organizacje polonijne; ujawniły one zainteresowanie odbudową kontaktów z „krajem ojców”; naprzeciw tym oczekiwaniom wyszły też polskie czynniki oficjalne oraz organizacje społeczne o charakterze specjalistycznym. Liderami życia polonijnego stali się głównie inteligenci, dziennikarze, nauczyciele, artyści profesjonalnie zajmujący się w określonym stopniu zagadnieniami polskimi. Podjęli się oni organizacji według klasycznych wzorów życia mniejszościowego; w działalności starają się łączyć tradycję z wyzwaniem teraźniejszości. Organizacyjnie nie rzadko odwołują się do tradycji tworzenia struktur z początku XX w., m.in. w formie „Domów Polskich” na obczyźnie, a w tym też w Rosji. Wsparcia duchowego poszukują w działalności duszpasterzy oraz pomocy nauczycieli przybywających w ramach różnych porozumień z Polski. Działalność ta ma jednak charakter efemeryczny, zwykle ujawnia się entuzjazm przy tworzeniu się struktur i w początkowym okresie działania; w dalszym jednak funkcjonowaniu ujawnia się racjonalizm i obojętność, a czasami niechęć do form aktywności. Kwestią znamieną jest nauczanie języka polskiego. Z jednej strony, ujawnia się chęć jego poznania, z drugiej zaś, zauważa się, że przedstawia ona małą przydatność w praktyce kontaktów międzynarodowych, dlatego jego uczenie się traktuje się w wymiarze hobbystycznym.

Przywódcy polonijni jawią się w rzeczywistości krajów b. Związku Radzieckiego jako urzędnicy systemu społeczno-politycznego, jako jednostki utrzymujące kontakty zarówno z czynnikami oficjalnymi miejsc zamieszkania, jak i Polski; są reprezentantami, delegatami różnych ogniw życia społeczno-politycznego¹¹. W społecznościach lokalnych utożsamiani są nie rzadko z aparatem władzy publicznej. Przy czym sami starają się nadawać swej działalno-

¹⁰ Por. J. Siedlecki, *Losy Polaków w ZSRR w latach 1939–1986*, Gdańsk 1990; M. Iwanow, *Polacy w Związku Radzieckim 1917–1990*, w: *Polacy w kościele katolickim ZSRR*, red. E. Walewander, Lublin 1991; *Mniejszości polskie i Polonia w ZSRR*, red. H. Kubiak i in., Wrocław 1992.

¹¹ Por. A. Chodubski, *Stosunki polsko-białoruskie w latach dziewięćdziesiątych*, w: *Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*, red. A. Żukowski, Olsztyn 1999, s. 122–136; A. Chodubski, *Tożsamość Polonii kazachstańskiej*, w: *Kazachstan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, red. T. Bodio, K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2000, s. 61–79; A. Chodubski, *Polacy w historii Tadżykistanu*, w: *Tadżykistan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, red. T. Bodio, Warszawa 2002, s. 98–115; A. Chodubski, *Polacy w historii Kirgistanu*, w: *Kirgistan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, red. T. Bodio, Warszawa 2004, s. 171–191.

ści wymiar instytucjonalny; nierzadko uznają się za ważne ogniwa wiążące czynniki oficjalne z szerokimi kręgami społeczeństwa identyfikującego się z polskością.

Pokolenie ludzi starszych, często mających poważne trudności materialno-bytowe oczekuje od organizacji, a w tym od ich liderów różnego rodzaju wsparcia; w sytuacji nieuzyskiwania go przestaje się identyfikować ze strukturami tego życia.

W życiu polonijnym złożoną rzeczywistość stanowi ujawnianie swej działalności. Tradycyjne organizacje i ich liderzy opowiadają się za modelem funkcjonowania w swoistym ukryciu, orientują się na rozwoju działalności wewnątrzpolonijnej. Nowe organizacje, społeczność zorientowana na ład informacyjny opowiada się za otwartością, partnerstwem, alternatywnością form działania. W ślad za tym sytuuje się rola mediów. „Stara” emigracja jako że tak jest nierzadko potocznie określana opowiada się za tradycyjnymi formami integracji Polaków, tj. wydawaniem biuletynów informacyjnych dostarczających wiedzy o dokonaniach, jak i przedwywiadaniach zakładanych przez dane struktury, z kolei, nowa generacja polonijna i jej liderzy opowiadają się za szeroką promocją medialną, telewizyjną, radiową, internetową swej działalności. Na tym tle dochodzi do sporów i konfliktów polonijnych; „stara” emigracja otwartość na znaki współczesności postrzega nierzadko emocjonalnie jako „zdradę” ideałów życia polonijnego; młode pokolenie emigracyjne podejmuje próby tworzenia własnych stacji radiowych i telewizyjnych; najsilniej jednak obecność swą zaznacza w systemie internetowym; komunikacja ta jest wielce istotna, obejmuje jednak tylko użytkowników internetu; są to ludzie młodzi; z kolei tych kwestie polonijne interesują w coraz mniejszym stopniu, słabną zwłaszcza zainteresowania prospołeczne.

Liderzy tradycyjnej orientacji funkcjonowania życia polonijnego opowiadają się za potrzebą istnienia, tzw. szkółek sobotnio-niedzielnich, gdzie naucza się języka polskiego oraz przedmiotów tzw. ojczyźnianych (języka polskiego, historii, geografii, śpiewu); nie wykazują zainteresowania tego typu edukacją tzw. nowocześni liderzy; uznają, że system ten tworzy gettowość życia polonijnego, wyobcowuje Polaków w rzeczywistości kulturowej miejsc, utrudnia i hamuje procesy integracyjne w nowych miejscach osiedlania¹². Najnowsze pokolenie wychodźców, zwłaszcza starannie wykształcone nie wykazuje zainteresowania tą formą edukacji. W ogóle społeczność ta nie ujawnia zainteresowania utrzymywaniem kontaktów z rodakami zamieszkującymi w diasporze od długiego czasu; wiąże się to z odmiennością postaw, wartości, aspiracji wychodźców w czasie; najnowsza fala wychodźcza decyzję o opuszczeniu kraju na stałe uzasadnia przede wszystkim względami cywilizacyjnymi; w przeszłości pierwszoplanowe znaczenie miały względy ekonomiczne i ideowo-polityczne.

W charakterystyce ogólnie zauważa się, że liderzy życia polonijnego są ludźmi przedsiębiorczymi, w krótkim czasie osiągają zadawalający poziom życia materialnego; ujawniają przy tym jednak zachowawczość wyrażającą się w zabezpieczeniach normatywnoprawnych; osiągają wiek średni zwykle orientują się na wiejskim modelu życia; nabywają indywidualne domy, przy których urządzają ogrody warzywno-kwiatowe, prowadzą „domatorski” tryb życia. W ładzie profesjonalnym orientują się na pracy najemnej, zabezpieczającej godziwe uposażenie finansowe oraz trwałość zatrudnienia; niechętnie zmieniają miejsce pracy. Cechy te starają się przenieść do życia społecznego ujawniającego się w różnych formach aktywności społeczno-kulturalnej.

---

¹² Por. A. Chodubski, *Aktualne tendencje rozwoju oświaty polonijnej*, w: *Miscellanea oświaty polonijnej*, red. J. Knopek, Bydgoszcz 2000, s. 17–30.

Powszechną cechą liderów polonijnych jest duży krytycyzm wobec otaczającej rzeczywistości¹³. Doświadczenie życiowe, zwłaszcza na emigracji ukształtowała w ich charakterze duży indywidualizm. Z jednej strony jawią się jako entuzjaści i marzyciele w dążeniu do realizacji zamierzonych celów, z drugiej ujawniają nieufność, brak nadziei na ich spełnienie. Entuzjazm jest siłą sprawczą wielu inicjatyw, czynów działań; marzycielstwo jest z jednej strony siłą inicjatywną, ambicjonalną, zachęcającą do różnych czynów, z drugiej zaś, jest stanem „trudnym do przewidzenia”, oczekiwania na „splot niezwykłych” okoliczności. Krytycyzm przywódców rodzi ich dystansowanie się od czynników politycznych, zwłaszcza do władz kraju wychodźstwa. Po 1989 r. ujawnił się dystans wobec nowej rzeczywistości, a w tym wobec jej nowych budowniczych. Przekazując insygnia władzy niepodległościowej wielu działaczy zaniechało dalszej aktywności społeczno-politycznej; charakterystyczne stanowisko w tym względzie ujawniło się w środowisku aktywistów życia partyjnego. Akceptując nowy ład kształtujący się po 1989 r. wielu działaczy zdystansowało się od czynnego uczestnictwa w nim.

Przywództwo polonijne jest rzeczywistością złożoną ze względu na specyficzną „materię” jaką tworzą wychodźcy. Generalnie zgłaszają oni pretensje do czynników władzy o uczyńnienie ich losu wygnańcym; niezależnie od statusu, jaki osiągają wychodźcy w życiu emigracyjnym, uznają się za pokrzywdzonych. Przywództwo polonijne jest w pewnym stopniu utożsamiane z instytucjami politycznymi. Dlatego też nie jest ono wyzwaniem dla jednostek niepewnych siebie, nieśmiały, zamkniętych w sobie, dla jednostek niemających wiary we własne siły do skutecznego funkcjonowania w miejscu, w jakim się znajdują.

Wśród cech osobowościowych skłaniających do przywództwa działaczy polonijnych zalicza się przede wszystkim¹⁴: 1) zaufanie jednostki do siebie, subiektywne poczucie jej kompetencji, własnych sił, umiejętności rozwiązywania sytuacji konfliktowych; 2) chęć aktywnego uczestniczenia w życiu publicznym, ujawnianie dyspozycji do pełnienia różnych zadań społecznych; 3) siłę motywacji osiągnięć życiowych; niemało jednostek osiągnięcia w pracy zawodowej, rodzinnej stara się przenieść na jak najszerze kręgi społeczne; wyzwaniem to jest dla nich płaszczyzną „dowartościowania się” społecznego, a też potrzebą realizacji pasji prospołecznych; 4) skłonności do intelektualnego widzenia świata, ciekawość poznawczą. Chęć sprawowania władzy, przewodzenia społeczności zorganizowanej jest płaszczyzną konfrontacji swych wyobrażeń o zdolnościach i umiejętnościach z praktyką życia społecznego i politycznego; 5) skłonności ekstrawertyczne, które wyrażają się w potrzebie głębokiego zaangażowania w rozwiązywanie spraw społecznych, publicznych, przy czym wymagają akceptacji, uznania dla swej działalności; ujawniają w praktyce zachowania misyjne, udzielają pomocy osobom i grupom potrzebującym wsparcia, aczkolwiek ujawniają też zmienność postaw, radykalizm w działaniu¹⁵; niekiedy mają one problemy zdrowia psychicznego.

Ogląd postaw, zachowań oraz walorów osobowościowych przywódców życia polonijnego pozwala zauważyć wśród nich typy władcze: 1) charyzmatyków, 2) reprezentantów, 3) ludzi kompromisu, 4) fanatyków, 5) dogmatyków, 6) pragmatyków. Charyzmatycy zwykle

¹³ Por. *Elity polonijne wobec kształtującego się systemu globalnego*, w: *Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX wieku dedykowane Profesorowi Wojciechowi Wrzesińskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. S. Ciesielski, T. Kubiak, K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz, Toruń 2004, s. 99–113.

¹⁴ Por. J. J. Wiatr, *Socjologia polityki*, Warszawa 1977, rozdz. IX; *Jednostka i społeczeństwo, podejście psychologiczne*, red. M. Lewicka, J. Grzelak, Gdańsk 2002.

¹⁵ Por. A. Chodubski, *Ekstremizm polityczny w polskim życiu emigracyjnym*, w: *Doktryny i ruch współczesnego ekstremizmu politycznego*, red. E. Olszewski, Lublin 2004, s. 367–380.

generują i stymulują zachowania społeczności, z którymi są związani; reprezentanci – wyrażają wolę społeczności, która im podlega organizacyjnie; „kompromisowcy” – poszukują porozumienia, działają na rzecz ograniczania napięć i konfliktów wewnątrzpolonijnych; fanatycy – ujawniają maksymalizację w działaniu, lekceważą przy tym krytykę oraz bariery; podejmują walkę z ujawniającymi się przeciwnościami w realizacji założeń i celów, nie wysłuchują głosów opinii publicznej, nie przyjmują jej ocen, stanowią się ponad społecznością, której przewodniczą; dogmatycy – nie przyjmują krytyki swojej działalności, nie są otwarci na zmiany decyzyjne, stosują taktykę odgórnego wcielania decyzji w życie społeczne; pragmatycy – w działalności unikają konfliktów, nawiązują kontakty z przeciwnikami, stosują taktykę ustępstw, rozumienia różnych racji i opcji ideowych.

Typy te zwykle nie występują w formie „czystej” a w różnych powiązaniach, zależnościach; stymulowane są różnymi czynnikami, okolicznościami, oddziaływaniami, zależnościami itp.

Generalnie w przywództwie polonijnym najważniejsze ogniwa skuteczności działania wynikają z: 1) konsekwencji postępowania polegającego na nieodstępowaniu od przyjętych założeń programowych, 2) umiejętności mobilizacji środków, a w tym pozyskiwaniu środków finansowych na prowadzenie działalności prospołecznej, 3) zdolności neutralizacji działań wymierzonych przeciw celowi, do którego się zmierza, przy użyciu skutecznych środków, niepowodujących ubocznych, ujemnych konsekwencji, 4) umiejętności pozyskiwania legitymizacji społecznej dla podejmowanych decyzji.

W działalności przywódców powszechnie podnosi się problem szanowania zasad demokratycznych, które wyrażają się przede wszystkim w: 1) aktywności wewnątrzorganizacyjnej szerokich kręgów osób, 2) podejmowaniu dyskusji w sprawach decyzyjnych, 3) podejmowaniu decyzji zasadą większości głosów. W praktyce instytucjonalnej obserwuje się działania wodzowskie; liczne decyzje podejmowane są bezpośrednio przez przywódców; oni ponoszą odpowiedzialność przed organizacjami. Niekorzystnie odbija się na działalności organizacji elekcyjności i kadencyjności władz. Z jednej strony aktywizuje ona społeczność do przewartościowań, ocen, wytyczania nowych kierunków działań, z drugiej zaś, uzewnętrzniają się wtedy różne „zaszłości”, sytuacje konfliktowe, sprzeczności interesów, dążeń, aspiracji. Powszechnie obserwuje się zmniejszanie zaufania środowisk polonijnych do instytucji wyborczych; krytyczny ujawnia się ogład wszystkich ogniów procedury wyborczej; powoduje to, że zwykle jest wysoka absencja wyborcza przy wyłanianiu przywódców tego życia.

Najczęściej model przywódcy współcześnie w środowiskach polonijnych określa się mianem „liderskiego”. Liderzy ujawniają się zwykle w sposób mało sformalizowany, a następnie dzierżą funkcje przywódcze przez długi czas; przewodniczą gremiom udzielającym im legitymizacji, zwłaszcza ze względu na aktywność tzw. zewnątrzpolonijną, tj. utrzymywanie kontaktów z czynnikami oficjalnymi, w celu pozyskiwania środków na działalność. Liderzy postrzegani są zwykle w wymiarach: 1) autorytarnym, 2) fikcyjnym, 3) izolacyjnym.

Dominujący jest model autorytarny. Ujawnia on cechy wodzowskie. Jednostki starają się nadzorować działalność instytucjonalną danych struktur, którym przewodzą; wywierają decydujący wpływ na program działania, tendencje przemian, w swoim otoczeniu skupiają ludzi sobie oddanych. Władzę sprawują z pozycji siły, autorytetu, konieczności podporządkowania się jednostek ogółowi. Przywódcy ci spotykają się często z krytyką środowisk polonijnych, a w tym w ostatnich latach z przedstawicielami najmłodszej generacji imigrantów.

Znaczący udział wśród przywódców mają liderzy pełniący role aktorskie. Przywódcami zostają oni w sytuacjach tzw. przypadkowych, w sytuacji Zeitgeistu. Starają się oni odgrywać role społeczno-polityczne, do pełnienia których nie posiadają przygotowania; posługują się

często konfabulacją, „bajecznością” w formułowaniu programów, celów i zadań. Przypisują sobie zasługi kombatanckie, ważne zasługi zawodowe i społeczne. Działalność ich jest zwykle efemeryczna, jako że w konfrontacji z rzeczywistością stają się osobistościami „przegranymi”. Aczkolwiek ich krótkotrwała działalność przywódcza czasami powoduje istotne przeobrażenia w działalności, określonych struktur organizacyjnych; prowadzi do złamania tradycyjnych struktur instytucjonalnych; powoduje, że opuszczają organizację długoletni jej członkowie, a na ich miejscu pojawiają się nowi ludzie¹⁶.

Działacze izolujący się z życia publicznego zorientowani są na formach pracy elitarniej; podkreślają swój profesjonalizm, wkład do określonych sfer życia kulturowego; działalność traktują nierzadko jako wartość autoteliczną, spowitą tajemniczością, dostępną wąskim kręgom odbiorców; zauważa się przy tym, że nierzadko są one skłócone ze światem zewnętrznym i ich przywództwo prowadzi do zaniku form działalności instytucjonalnych¹⁷.

Powyższa typologia z dużą siłą ujawniła się w środowiskach emigracji lat 80-tych. Liczni wychodźcy udając się na emigrację poszukiwali płaszczyzn realizacji prospołecznych. Przy tym najczęściej ujawniali postawy autorytarne, potępiające zarówno czynniki władze kraju wychodźstwa, jak i władze polonijne, które surowo oceniali za postawy zachowawcze, zamkniętość na inicjatywy zgłaszane przez wychodźców solidarnościowych. Wobec podejmowanych nieudanych prób włączania się w nurt tradycyjnego, zwykle tworzyli odrębne nowe struktury życia polonijnego; miały one jednak efemeryczny charakter; jako ludzie młodzi po niedługim czasie rozstawiali się z hobbystycznymi zainteresowaniami na rzecz tworzenia fundamentów rodzinnego życia materialno-bytowego; nierzadko w ogóle pozostali oni na ubożu życia polonijnego.

Jednostki o predyspozycjach do wytwarzania świata fikcji napotykali istotne bariery adaptacyjno-integracyjne. W nowych miejscach osiedlania tracili poczucie przynależności do grup społecznych (wartości afiliacyjne), w nowych grupach nie znajdowali, ze względu na swą nienaturalność pełnej akceptacji, stawali się kategorią ludzi „obcych” wśród „swoich”. Nierzadko ujawniają uzdolnienia artystyczne, co przysparza im sympatyków w szerokich kręgach polonijnych; zwłaszcza oceniane są w percepcji społecznej uzdolnienia muzyczne.

Postawy izolacyjne charakterystyczne są dla małych struktur organizacyjnych, zwykle o charakterze hobbystycznym; są to jednostki o wysokiej samoocenie, napotykające trudności adaptacyjne, pozostające w tzw. własnym świecie wartości; zorganizowanie ich ma zwykle charakter intelektualny, jest swoistym sprzeciwem wobec otaczającej rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej, jest formalnym zarejestrowaniem się w ładzie kraju osiedlenia; liderzy takich struktur nie nawiązują kontaktów z innymi podmiotami życia polonijnego, odrzucają idee współpracy, wspólnych przedsięwzięć społecznych, negują tradycyjne struktury życia organizacyjnego, m.in. Kościół. Kwestie wyznaniowe i religijne traktują jako sferę prywatności, deklarują najczęściej przy tym bezwyznaniowość bądź przynależność do nowych ruchów religijnych.

Postawy i modele przywódców polonijnych ujawniają powszechnie tzw. polski charakter narodowy¹⁸. Charakterystyczne są w tym względzie tradycyjne, stereotypowe, zmitologizo-

¹⁶ Por. A. Chodubski, *Polonia wobec globalizacji świata*, „Cywilizacje w czasie i przestrzeni” 1998, z. 4, s. 207–219.

¹⁷ Por. *Mity i fakty w panoramie współczesnej diaspory polskiej*, w: *Kultura polityczna w Polsce. Mity i fakty*, red. M. Kosman, Poznań 1999, s. 187–198.

¹⁸ Por. A. Chodubski, *Tradycyjne wartości polskiej kultury politycznej a znaki cywilizacyjne współczesnych wyzwań międzynarodowych*, red. T. Łoś-Nowak, A. Dudek, Legnica 2002, s. 132–146.

wane komponenty takie, jak: 1) katolicyzm, 2) postawy romantyczne, 3) afirmacja demokracji, 4) kult postępu, 5) anarchia. W postawach liderów katolicyzm jest wartością publicznie określaną, ma on jednak w praktyce dużą siłę powierzchowności, wyrażającej się w okazjonalnym uczestnictwie w inicjatywach patriotyczno-narodowo-kościelnych, przestrzeganiu głównych świąt kalendarza kościelnego, a zwłaszcza w ich obrzędowości; przy czym zauważa się, że „średnie” pokolenie emigracyjne oddala się od instytucji Kościoła rzymskokatolickiego; zjawisko to jest też charakterystyczne dla Polaków, którzy urodzili się w diasporze w trzecim i dalszych pokoleniach wychodźczych; nierzadko zachowując przynależność do ładu chrześcijańskiego wiąże się z Kościołem polskokatolickim; rzeczywistość ta bywa zwłaszcza charakterystyczna po II wojnie światowej, do czasu wyboru na papieża Jana Pawła II.

Postawy romantyczne są swoistą „polskością” liderów polonijnych. Ujawnia się w tym względzie ich indywidualność, poświęcanie się dla dobra ogółu, rewolucyjność, konspiracyjne działanie, tajemniczość, nawiązywanie do przeszłości, „nieliczenie strat i zysków”, prymat „serca” nad kalkulacją „rozsądku”. Cechy te ujawniają liderzy wszelkich typów klasyfikacyjnych zarówno tradycyjni, jak i nowocześni.

Afirmacja demokracji, a w tym wolności, równości, sprawiedliwości, braterstwa jest wartością ideową; powszechnie jest głoszona przez pokolenie „starej” emigracji; pokolenie „średnie” idee te legitymizuje wybiórczo, co wyraża się m.in. w relacjach między przedstawicielami „starej” i „nowej” emigracji; „stara” emigracja zorientowana jest na ideały solidnej pracy i pracę postrzega jako wartość kreującą określone aspiracje, dążenia, jako „miarę” prawości, uczciwości. Nowe pokolenie polonijne orientuje się na modelu osiągnięcia maksymalnego zysku w jak najkrótszym czasie. Rzeczywistość ta wyraźnie dzieli społeczność polonijną.

Odrzucaną wartością jest idea równości; jako idea jest podnoszona zarówno przez liderów, jak i szerokie kręgi polonijne, a w tym zwłaszcza mniej zamożne; w praktyce nie respektują jej liderzy i społeczność polonijna; podobnie też nie podziela się idei sprawiedliwości, pozostawiając ją w skarbnicy wartości filozoficznych.

Kult postępu jest wartością powszechną; legł on u podstaw wychodźstwa; jest to wartość wysoko podnoszona w życiu publicznym; w praktyce jednak wyraźnie ściera się ona z zachowawczością, konserwatyzmem; zacofanie cywilizacyjne Polaków ujawnia się w niemal całokształcie życia bytowego; powszechnie w życiu tym starają się racjonalizować wszelkie wybory, co uwidacznia się w nabywaniu domów i lokali, wyborze miejsc osiedlania, podejmowaniu pracy, nabywaniu przedmiotów codziennej użyteczności, sposobie ubioru i odżywiania się, preferencjach w zakresie spędzania czasu wolnego. Polacy na tle innych społeczności narodowych i etnicznych w krajach wysokorozwiniętych pod względem ekonomicznym plasują się na dość niskim poziomie; postrzegani są jako społeczność zachowawcza, ceniąca tradycję życia bytowego, rodzinnego. Obserwuje się, że dystansują się od postępu technicznego, nieufnie odnoszą się do najnowszej wynalazczości; chętnie korzystają z urządzeń niższej jakości, częściowo zdekapitalizowanej; w sferze konsumpcji podstawowej orientują się na produktach niższej jakości.

W recepcji zewnętrznej zbiorowości polonijne w świecie i ich liderzy jawią się jako społeczność o dużych inklinacjach anarchicznych; wyraża się w dystansowaniu się od realizacji odgórných dyrektyw, wskazań politycznych, dystansowaniu się w ogóle od czynników oficjalnej władzy politycznej, akcyjności działania, częstym nieposłuszeństwie wobec ładu normatywnoprawnego, przedkładaniu tradycyjnej obyczajowości nad sformalizowane biurokratyczne zachowań społeczno-towarzyskich.

Liderzy polonijni ujawniający cechy anarchiczne z jednej strony postrzegani są negatywnie jako trudni partnerzy w kształtowaniu modeli życia społecznego, z drugiej zaś, wielce po-

ztywnie jako ludzie oddolnych kompromisów, zabawowości, otwartości na różne wyzwania czasu.

W refleksji uogólniającej, dotyczącej kształtowania się współczesnego modelu przywództwa polonijnego zauważa się jako tendencje rozwojowe zależności:

- 1) rzeczywistość kulturowo-cywilizacyjna generuje model przywódcy – jednostki partycypatywnej, rozwiązującej problemy własne oraz społeczności z nią powiązanej;
- 2) wykształcenie oraz wysokie kwalifikacje zawodowe stają się podstawowym kryterium stratyfikacji społecznej oraz miejsca w systemie zarządzania społeczno-politycznego;
- 3) obraz życia polonijnego ujawnia, że jego liderami zostają zwykle jednostki o silnej osobowości psychicznej; cechy psychiczne odgrywają pierwszoplanową rolę w funkcjonowaniu jednostek w życiu publicznym, a w tym w złożonej rzeczywistości diasporalnej;
- 4) współcześnie współwystępują dwa typowe modele przywództwa polonijnego; pierwszy ujawnia przedstawiciela „starej” emigracji życia polonijnego, drugi, jest reprezentantem najnowszej fali wychodźców, opowiada się za urzeczywistnianiem wartości globalnego społeczeństwa obywatelskiego, gdzie wyznacza się istotne miejsce różnorodności narodowej, kulturowej itp.;
- 5) istotnym elementem generującym przywództwo polonijne jest tradycyjnie kultura polityczna, a w niej zmitologizowane elementy takie, jak: katolicyzm, romantyzm, anarchizm, idee demokracji, kult nowoczesności.

Bibliografia

- Bierzanek R., *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1980.
- Chodubski A., *Aktualne tendencje rozwoju oświaty polonijnej*, w: *Miscellanea oświaty polonijnej*, red. J. Knopek, Instytut Nauk Politycznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2000.
- Chodubski A., *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych świata*, w: *Przemiany społeczne, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Toruń 1994.
- Chodubski A., *Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych w Europie*, w: *Polonia wobec integracji europejskiej*, red. J. Knopek, Wyd. AB, Bydgoszcz 2001.
- Chodubski A., *Contemporary Polish emigration: barriers and possibilities*, „Dialogue and Universalism” 2000, vol. IX, no. 1–2.
- Chodubski A., *Cywilizacyjne formy przywództwa*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, red. L. Rubisz, K. Zuba, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
- Chodubski A., *Cywilizacyjna interpretacja konfliktów społeczno-politycznych*, w: *Konflikty społeczno-polityczne w III Rzeczypospolitej*, red. A. Wojtas, M. Strzelecki, WSP TWP w Warszawie, Warszawa 2001.
- Chodubski A., *Ekstremizm polityczny w polskim życiu emigracyjnym*, w: *Doktryny i ruch współczesnego ekstremizmu politycznego*, red. E. Olszewski, UMCS, Lublin 2004.
- Chodubski A., *Emigracja jako zjawisko cywilizacyjne. Przykład Polonii*, w: *Emigracja. Europa. Polska*, red. W. J. Burszta, J. Serwański, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2003.
- Chodubski A., *Ewolucja tożsamości polonijnej w unifikującym się świecie*, w: *Historia i polityka. Studia i rozprawy dedykowane Profesorowi Adamowi Koseskiemu w 65 rocznicę urodzin*, Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk 2004.
- Chodubski A., *Jednostka, naród, państwo*, w: *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, UMCS, Lublin 2002.
- Chodubski A., *Neurastenicy i władza w dziejach cywilizacji*, w: *Przywództwo polityczne*, red. T. Bodio, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2001.

- Chodubski A., *O konfliktach i ich przewyciężaniu w życiu polonijnym XX wieku*, w: *Oblicza i koncepcje rozwiązywania konfliktów w polskiej myśli politycznej XX wieku*, red. A. Wojtas, M. Strzelecki, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2000.
- Chodubski A., *O tożsamości polonijnej*, w: *Tożsamość kulturowa, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.
- Chodubski A., *Polacy w historii Kirgistanu*, w: *Kirgistan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, Dom Wyd. ELIPSA, red. T. Bodio, Warszawa 2004.
- Chodubski A., *Polacy w historii Tadżykistanu*, w: *Tadżykistan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, red. T. Bodio, Dom Wyd. ELIPSA, Warszawa 2002.
- Chodubski A., *Polonia wobec globalizacji świata*, „Cywilizacje w czasie i przestrzeni” 1998, z. 4.
- Chodubski A., *Polonia w warunkach integracji i unifikacji świata*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe” 2003, nr 1.
- Chodubski A., *Stosunki polsko-białoruskie w latach dziewięćdziesiątych*, w: *Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*, red. A. Żukowski, Wyd. OBN, Olsztyn 1999.
- Chodubski A., *Tożsamość Polonii kazachstańskiej*, w: *Kazachstan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, red. T. Bodio, K. A. Wojtaszczyk, Dom Wyd. ELIPSA, Warszawa 2000.
- Doktryny i ruch współczesnego ekstremizmu politycznego*, red. E. Olszewski, UMCS, Lublin 2004.
- Emigracja. Europa. Polska*, red. W. J. Burszta, J. Serwański, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2003.
- Historia i polityka. Studia i rozprawy dedykowane Profesorowi Adamowi Koseskiemu w 65 rocznicę urodzin*, Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2004.
- Iwanow M., *Polacy w Związku Radzieckim 1917–1990*, w: *Polacy w kościele katolickim ZSRR*, red. E. Walewander, Lublin 1991.
- Jednostka i społeczeństwo, podejście psychologiczne*, red. M. Lewicka, J. Grzelak, Gdańsk 2002.
- Kazachstan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, red. T. Bodio, K. A. Wojtaszczyk, Dom Wyd. ELIPSA, Warszawa 2000.
- Kirgistan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, Dom Wyd. ELIPSA, red. T. Bodio, Warszawa 2004.
- Konflikty społeczno-polityczne w III Rzeczypospolitej*, red. A. Wojtas, M. Strzelecki, WSP TWP w Warszawie, Warszawa 2001.
- Król M., *Słownik demokracji*, Znak, Kraków 1989.
- Miscellanea oświaty polonijnej*, red. J. Knopek, Instytut Nauk Politycznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2000.
- Mity i fakty w panoramie współczesnej diaspory polskiej*, w: *Kultura polityczna w Polsce. Mity i fakty*, red. M. Kosman, Wyd. Nauk. INPiD UAM, Poznań 1999.
- Mniejszości polskie i Polonia w ZSRR*, red. H. Kubiak i in., Wrocław 1992.
- Oblicza i koncepcje rozwiązywania konfliktów w polskiej myśli politycznej XX wieku*, red. A. Wojtas, M. Strzelecki, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2000.
- Polonia wobec integracji europejskiej*, red. J. Knopek, Wyd. AB, Bydgoszcz 2001.
- Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*, red. A. Żukowski, Wyd. OBN, Olsztyn 1999.
- Przemiany społeczne, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Toruń 1994.
- Przywództwo polityczne*, red. T. Bodio, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2001.
- Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, red. L. Rubisz, K. Zuba, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
- Siedlecki J., *Losy Polaków w ZSRR w latach 1939–1986*, Gdańsk 1990.
- Tadżykistan. Historia. Społeczeństwo. Polityka*, red. T. Bodio, Dom Wyd. ELIPSA, Warszawa 2002.
- Tożsamość kulturowa, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.
- Wiatr J. J., *Socjologia polityki*, PWN, Warszawa 1977.
- Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX wieku dedykowane Profesorowi Wojciechowi Wrześnińskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. S. Ciesielski, T. Kubiak, K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz, Toruń 2004.
- Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, UMCS, Lublin 2002.

On the model of leadership in the Polish diaspora under the conditions of the modern unification of cultural and civilizational life

Summary

This paper indicates that the development or decline in the activity of the Polish diaspora to a large extent depends on how active its leaders are. It shows that the cultural and civilizational reality generates a model of a leader – a participatory individual that solves both his own problems and the problems of his community. In the new civilizational reality, education and professional qualifications are becoming the basic criterion in social stratification and one's position in the system of socio-political governance.

The picture of the Polish diaspora shows that its leaders are usually individuals with strong personalities; psychological features are of primary importance in individuals functioning in public life, including the complexities of life in a diaspora.

At present, there are two typical models of leadership in the Polish diaspora. One points to the representatives of the 'old' immigration, aiming to cultivate the traditional forms of life among Polish émigrés. The other one represents the latest wave of émigrés, who support the implementation of the values of the global civil society, where national and cultural diversity plays a significant role. In conclusion, it is noted that an important element that generates leadership among Polish émigrés is constituted by traditional political culture, including such mythicized elements as Catholicism, anarchy, democratic ideas and the cult of modernity.

